

Kaikkiaan sivulliselle lukijalle tuottaa yllätyksen, että aihepiiri on niin kiistanalainen ja nopeasti kehittyvä. Voisi kuvitella, että antiikin kielioppi olisi ala, jonka tutkimus olisi ehtinyt lähelle lepotilaa. Mutta ilmeisesti asia on juuri päinvastoin, vieläpä niin, että aivan viime aikoina on saatu aihetta erityisen intensiiviseen keskusteluun.

3 Molemmat kirjat ovat helsinkiläisiä väitöskirjoja, jotka on esitetty muussa aineessa kuin filosoofiassa — Kuisman estetiikassa, Luhtalan klassillisessa filologiassa. Tämä antaa aihetta yleisempään huomioon. Teosten tematiikka on yleisfilosofiselta kannalta erittäin relevantti. Miten filosofi voi harrastaa taidetta ja fiktiota? Mihin propositiion ja totuuden teoria perustuu? Ne vastaus ehdotukset, joita Kuisma ja Luhtala kuvaavat, ovat sekä historiallisesti vaikutusvaltaisia että systemaattisesti kiinnostavia. Kun filosofia-aiheen opinnäytteet ovat kärsineet jonkinlaista inflaatiota, on rohkaisevaa tavata töitä, jotka täyttävät perinteiset skolaariset vaatimukset: tunnollinen harkinta yksityiskohtia myöten, lähdemateriaalin erinomainen tuntemus, kaikenkielisen kirjallisuuden käyttö. Luullakseni filosofinen yleisö ei ole täysin tietoinen siitä, että filosofisesti arvokasta kirjallisuutta ilmestyy Suomessa myös tällaisilla foorumeilla. Ja toisaalta on hyvin mahdollista, että näiden alojen tutkijat hyötyisivät nykyaikaisesta filosofisesta analyysistä. Tässä on kohde, jossa tieteenalojen välistä kanssakäymistä kannattaisi elävoittää.

Tuomo Aho

TÄÄKÖ OLSI SE NAISSUBJEKTI?

Päivi Kosonen (toim.): Naissubjekti ja postmoderni. Gaudeamus, Helsinki 1996. 156 s.

Päivi Kososen toimittama antologia *Naissubjekti ja postmoderni* edustaa feminististä kirjallisuudentutkimusta, jossa kirjallisuuden kautta ja avulla tarkastellaan yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja sosiaalisia rakenteita ja diskursseja — erityisesti subjektiteorioita, identiteettejä, postmodernia, sukupuolten välistä ja sisäistä eroa.

Kirjallisuudentutkimuksessa postmodernismi viittaa kirjallisen modernismin jälkeiseen tyyliuuntaukseen, joka näkemystavasta riippuen on joko modernismin jatkoa tai sen vastustamista. Yhteiskuntatieteissä ja kulttuurintutkimuksessa postmoderni tarkoittaa puolestaan modernin yhteiskunnan tai projektiin kritiikkiä; se on kattotermi, joka viittaa pirstoutuneeseen jälkiteolliseen todellisuuteen.

Kososen antologiassa astutaan rohkeasti ulos kirjallisuudentutkimukselle ominaisesta tai-

pumuksesta pitäytyä turvallisesti teksteissä ja niiden rakenteissa unohtaen kontekstuaaliset kytkennät. Perinteinen tyyliissä ja rakenteessa pitäytyvä tutkimus on tietenkin turvallinen ratkaisu, eikä tutkijan tarvitse itse astua tutkittavalle kentälle. Mutta tutkimustulokset ovat valitettavan usein latteita ja itsestäänselviä. Esimerkiksi Brian McHalen toteaa tunnetussa tutkimuksessaan *Postmodernist Fiction* (1987), että postmoderni fiktio käsittelee ikuisia kysymyksiä — kuolemaa ja rakkautta — kuten kaikki merkittävä kirjallisuus. Nerokasta.

Uskallatko sanoa 'minä'?

Naissubjekti ja postmodernin artikkelit kietoutuvat käsittelemään postmoderniin keskusteluun osallistuneita naisajattelijaita. Teoksen ytimenä on hahmottaa, miten feminiininen tai feministinen subjekti suhteutuu postmodernin esittämään ajatukseen subjektin hajoamisesta tai peräti kuolemasta. Katoaako naisen subjektiviteetti?

Feminismin uuden aallon alussa pyrittiin konstruoimaan yhtenäinen ja yhdenmukainen naissubjekti, naisen todellinen minä. Se olikin tarpeen tilanteessa, jossa naisilla oli kautta historian riistetty valta sanoa 'minä', oikeus tulla subjektiksi. Mutta 1980-luvun puolivälin jälkeen ei ole enää ollut yksimielistä käsitystä siitä, millainen on feminismin subjekti.

Naisena olemisessa ei nähty mitään sellaista, mikä luonnollisesti yhdistäisi kaikki naiset. Feministiset identiteetit ovat ristiriitaisia ja perustuvat usein tietoiseen yhteenliittymiseen. Yhtenäisyyden sijaan on korostettu naisten välisiä eroja. Vaarana on, että feministit kadottavat näköyhteyden toisiinsa postmodernin erojen aavalla arolla. Erojen korostaminen kuitenkin leimaa postmodernia feminismiä ja monet näistä teorioista lähtevät siitä, että on mahdollista tuottaa ero ilman, että siinä vallitsisi kielteinen hierarkiasuhde.

Päivi Kososen esittää johdannossa, että postmodernit teoriat ovat tarjonneet feministille lähtökohdan kyseenalaistaa eheän, maskuliinisen subjektin, mutta toisaalta subjektin kuolema voi suuntautua feminististä projektia vastaan. Miesfilosofit haikailevat kaukomaista kauemmaksi kadonneen subjektin perään tilanteessa, jossa naiset ovat vasta saavuttaneet subjektin. Oivallista ajoituskykyä osoittaa se, että juuri tietoisien naissubjektin kehittymisen aikoihin alkaa kuulua miesääniä, jotka puhuvat koko subjektin sirpaloitumisesta.

Kosonen toteaa, että postmoderni ajattelu purkaa subjektia mutta ei tarjoa eväitä uuden subjektin rakentamiseksi, mikä onkin vaikeaa, koska uuden subjektin mallin perusta on jo ennalta kyseenalaistettu. Vaikka feministiset subjektiteoriat tarjoavat uusia subjektimalleja, niiden on vaikeaa saada uskottavaa asemaa.

Me olemme minä

Kokoelma jakautuu kolmeen osaan, jossa kussakin on kaksi artikkelia. Ensimmäisessä osassa käsitellään postmodernin ja feministin välistä juopaa ja esitellään kaksi naisajattelijakirjailijaa. Lea Rojola käsittelee Leena Krohnia ja Päijä Koli Virginia Woolfia. Rojolan mukaan Krohnia ei tylypiirteiden mukaan voi luokitella postmoderniksi kirjailijaksi mutta sisällön perusteella hän on postmoderni ajattelija. Artikkelissa Rojola katsastaa Krohnin tuotannon modernia ja subjektiutta kritisoivia piirteitä. Krohnilla kysymys "kuka minä olen" muuttuu muotoon "kuka minä en ole".

Päijä Koli esittelee artikkelissaan monia modernin yhteiskunnan piirteitä kritisoineen Virginia Woolfin, jonka tuotannossa sukupuolen problematiikkaan nivoutuu kysymys subjektin ja tekijyyden yhteydestä. Woolfin mukaan naisilla on miehistä poikkeava kokemus kulttuurista. Naisilla on marginaalisen asemansa tähden mahdollisuus sellaiseen kritiikkiin, johon keskustassa keikaroivilla miehillä ei ole. Woolfin kautta Koli pohtii myös tekijyyden ja tekijänimen auktoriteetti- asemaa tekstin merkityksellistämässä.

Toisistaan erottuvat naiset

Kirjan toisessa osassa käsitellään naisja feministisubjektin välisiä eroja. Pirjo Ahokkaan ja Ela Pantosen artikkeli kritisoivalta, länsimaista feminismiä. Heidän mukaansa "valkoisen naisen diskurssi" tekee mustista tai kolmannen maailman naisista objekteja, joiden avulla perustellaan omia korkeasti abstrahoituja teorioita. Paradoksaalisesti naisemansipaatiota ajavat feministit kieltävät toisten naisten subjektin. Ahokas ja Pantonen osoittavat, miten rasismi ja etnisten naisten vaientaminen nivoutuvat feministiseen ajatteluun ja liikkeeseen.

Päivi Lappalaisen artikkeli "Rakkautella" pureutuu Julia Kristevan niihin kirjoituksiin, jotka käsittelevät "maternaalista subjektia, äidillistä osatekijää subjektiksi tuleminen prosessissa" (s. 89). Äitiys esiintyy Kristevan teorioissa kolmella tavalla. Ensinnäkin kyse on "tapahtumasta"; toiseksi "kokemuksesta", jolle ei ole ilmaisua. Naisen ruumissa tapahtuu jotain, jota subjekti ei voi havainnollistaa. Tähän liittyy myös nautinto. Äitiys on myös paikantamaton "suhde", primaarinaristinen idealisaatio. Tässä kolmannessa aspektissa on kyse äitiydestä maternaalisena elementtinä, joka muovaa naissubjektia.

Artikkelissa tarkastellaan sitä, minkälaisia seurauksia Kristevan estetiikalla on naiskirjotukseen ja feministiseen politiikkaan. Samaten Lappalainen pohtii, miten maternaalisuus liittyy taiteen ja erityisesti kirjallisuuden tuottamiseen.

Naissubjektin rakennustelineillä

Kolmannessa osassa Marjo Kylmänen ja Teija Enoranta tuovat teorian lähelle tutkijaa. Heidän kirjoituksensa kuvaavat naissubjektuuden rakentumista kytköksissä feministisen liikkeen vaiheisiin. Kylmäsen artikkeli on kertomus tieteellisestä matkasta, jonka hän teki kolmen vuoden ajan valmistellessaan tutkielmaa Gertrud Steinin romaanista *Ida*. Kylmäsen kyydissä lukija tutustuu myös eurooppalaisen ja yhdysvaltalaisen feministisen kirjallisuudentutkimuksen vaiheisiin, kritiikkiin ja vastakritiikkiin. Artikkelissa pohdittavia kysymyksiä ovat mm. se, tarvitseeko naiskirjailijaa puolustaa nimenomaan naisena, ja minkäläinen teoria on milloinkin käyttökelpoinen tutkimukseen.

Itselleni vaikein artikkeli on Teija Enorannan kirjoitus quebeciläisestä Nicole Brossardista. Enorannan teksti on lennokasta ja riemukasta kuten ilmeisesti myös Brossardinkin mutta varsin vaikeaselkoista. En esimerkiksi ymmärrä, mitä Enoranta tarkoittaa seuraavalla lauseella: "Brossardin käsitys subjektiivisuudesta on kollektiivista tilaa, jossa vapaiksi integroituneiden naisten sosiaalinen, poliittinen ja intiimi kanssakäyminen toteutuu spiraalimuodostelmassa neljännessä ulottuvuudessa." (S. 132)

Brossardin mukaan nainen on kolonialisoitu. Patriarkaatissa hän elää väkivaltaisessa fiktiossa alistettuna ja riistettynä sekä ajettuna maskuliinisen fantasian idealisoimaan poseerausasentoon, jossa hän voi vain änkyttää, valehdella ja puhua itseään vastaan. On vain kaksi hahmoa, jotka eivät ole miehen naiselle asettamia: lesbo ja amatsoni. Jos Brossardin luonnehtima synkkä kuva pitää paikkansa, miehillä ja naisilla ei ole mahdollisuutta yhdessäoloon tai edes kommunikaatioon.

Valovuoden edellä

Naissubjekti ja postmoderni lähestyy teoreettista aihettaan selkeästi ja havainnollisesti. Kirja on osoitus siitä, miten abstraktit teemat voidaan käsitellä ymmärrettävästi. Artikkelit ovat kauttaaltaan hyvin rakennettuja ja hyvin kirjoitettuja. Kirja on toimitettu hyvin, ja Kososen johdantoartikkeli onnistuu johdattamaan asiaan perehtymättömänkin lukijan sisälle kirjan postmoderniin feministiseen kehykseen.

Antologia sopii oppikirjaksi, tutkimuksen lähteeksi ja kaikille, joita kiinnostaa (postmoderni) feminismi tai subjektiteoriat. Kirja osoittaa, miten feministinen tutkimus on valovuoden edellä niin sanotusta miestutkimuksesta. Samalla artikkelit onnistuvat näyttämään, miten kirjallisuudentutkimus voi vapautua itseriittoisesta tekstin ja tyylin vankilasta, ja tutkija voi rohkasta itseään katsomaan ikkunasta ulos maailmaan. Siellä se on, eikä se heti pure.

Arto Jbkinen